

Григор Пърличев - човекът, отдал се на борбата срещу “гърцизацията”

През 1830 година, на 18 януари в българския град Охрид е роден Григор Ставрев Пърличев. Той отраства в занаятчийско семейство с добро обществено положение. Още от малък обаче малкият Григор губи баща си. Започват тежки и нерадостни години, в които ясно се усеща отсъствието на бащината подкрепа. Въпреки трудностите пред които е изправен, бъдещият възрожденец е решен да успее. От малък той е много любознателен и започва образованието си в родния град – Охрид. Учител му е Димитър Миладинов, брат на Костадин. Прославените Братя Миладинови неуморно събират народен епос и песни на българите в Македония и в 1860 година издават първата в историята на нашата литература антология *Български Народни Песни*. Младият Григор е запленил от идеята да се самоусъвършенства и след завършването на училище кандидатства в Атинския университет. Принуден е да прекъсне, за кратко учителствува в родния си край и след като отново стъпва на краката си, за втори път постъпва във висшето училище. Учи медицина, както и филология.

През 1860 г., на 30 годишна възраст взема участие в поетичен конкурс, който се провежда в гръцката столица. Творбата му – „*Арматолос*“ (Войводата; Сердарят), печели състезанието и авторът и е окичен с лавров венец. Тя е написана в оригинал на гръцки език, но малко след написването и Пърличев я превежда и на български, за да бъде разбрана от собствения му народ. Гръцките критици са удивени от поемата, представена от Пърличев, която разказва историята на известния български войвода Кузман капитан, отбранявал българите от албанските разбойници. Гръцката преса гърми с постижението на младия българин, а новините за успеха му достигат дори и до управляващите. Правителството предлага на Григор Пърличев стипендия, с която да продължи образованието си в Оксфордския университет. Той обаче отказва честта, оказана му от властите и продължава делото си в родните земи. На следващата година е завършено и друго негово емблематично произведение – поемата „*Скендер бей*“. Първоначално Григор е решен да кандидатства отново в Атинския конкурс, но се отказва, след като разбира за ареста на българските възрожденци братя Миладинови.

Насилствените мерки, предприети срещу сънародниците му запалват едно ново чувство в сърцето на Григор Пърличев. Събитията около задържането им рязко променят неговите обществени и политически възгледи. В гръцката столица той научава за смъртта на братя Миладинови, загинали мъчително в цариградските тъмници. Григор напуска Атина и решава до край да се бори срещу гърцизацията, която заплашва неговия народ. Явно започва да подкрепя идеите на много други възрожденци, които искат да наложат българския език като основен богослужебен език и дори да създадат независима българска църква, каквато е имало до падането на държавата под турско робство. През 1862г. пътят

му го връща до родния Охрид. Там той става един от организаторите на движението за „побългаряване“ на града. През 1868 г. заминава за Цариград, където се старее да разшири познанията си по български език и славянската литература и култура. След краткото пребиваване в османската столица се връща в Охрид и заменя гръцкия език в училищата и храмовете с български език.

Делото му обаче разгневява местното духовенство. Със съдействието на владиката Мелетий, Пърличев е арестуван и затворен в Охридската тъмница. Малко по-късно е преместен в Дебърския затвор. Охридските българи обаче не остават безпристрастни към съдбата на своя съгражданин. Те се застъпват за възрожденеца и успяват да издействат неговото освобождаване. Той им се отплаща, като с всички сили продължава работата си за развитието на образованието и на българщината. През 1869г. по негова инициатива в града е създадено първото читалище. До края на живота си продължава да учителствува в област Македония, преподава в Битоля, Охрид и небезизвестната Солунска българска мъжка гимназия. До последния си миг Григор Пърличев гледа за доброто на народа. Любовете към българското предава и на своите наследници – пример за това е синът му, Кирил Пърличев, революционер и борец за освобождаването на Македония.

В творчеството си Григор се прочува с много стихотворения, написани на български език. Сред тях са произведенията „Докога, братя мили българи“; „Чуйте, чеда македонски“ и „Песен за унищожението на Охридската патриаршия“. През 1884 г. пише „Автобиография“, която разкрива нови страни от самотния му талант на повествовател, народопсихолог, филолог и историк. Пърличев е първият български преводач на Омир, макар преводът на „Илиада“ да предизвиква полемика във възрожденския периодичен печат и да е остро критикуван. Възрожденецът среща смъртта си на 25 януари 1893 г. в родния си град – Охрид. Нека се преклоним пред паметта му и нека не позволяваме образът му да потъне в забвение. Личността Григор Пърличев може най-заслужено да се нареди до онези на големите революционери като Христо Ботев и Васил Левски, защото и той, като тях, е посветил живота си на един събуждащ се от вековен сън народ.

По публикация на сайта *Българска История* <http://www.bulgarianhistory.org/>

Откъси из *Автобиография* от Григор Пърличев:

„...Как за утешение на миналите ни несчastia, Митре Миладинов дойде да учителствува в Охрид. Он се въдвори во дедова ми къща заедно с младата си невеста. Между десеттех учители, които се променяваха през моето в Охрид ученичество, ни един не се оказа толко полезен на учениците, колкото Миладинов. Он във всека постъпка имаше нешто си привлекателно. Словото течеше из устата му като мед. Священ огън гореше в очите му. Он знаеше, че треба да ни учи на гръцкий: инако не можеше и да се мисли. До негово време не знаехме почти ничто от аритметика. До негов

съвет старшите ученици зимахме огромните три тома на [лексикона на А. Гази](#), се събирахме дома и [превеждахме Плутарха](#) на новогърцки. Боже мой! Колко широка беше тога паметта ни!

Миладинов ни запозна и с италиански език. Вътре в шест месеца преведохме целий [първий том на Телемаха](#). Изпитанията станаха, каквито не бежа ставали. Навсекъде се раздаде слух за цъвтението на охридското училище. От много градове и паланки на Македония и от най-западната част на Албания се стекоха ученици в Охрид да се учат при Миладинова. Една година, помня, стисна глад: майка необикновено натъжена ми предложи да постъпя в занаят. Тогава аз се разплаках: никак не ми се щеше да оставя училището, едва тога почнах да се наслаждавам с непостижимите Омирови хубости...”

*

„...Търгнах и през август 1859 пристигнах и се записах второгодишен студент на медицината, но, разбира се, пишех и стихове. Тога бех започнал поемата си "Арматолос" (Сердарят). Знаех, че требаше да се предаде поемата на изпитателната комисия най-късно на 13-й февруари, но не знаех, че подписът на съчинителя треба да се намира в затворен плик, над когото да фигурира един от най-добрите стихове на съчинението му; и тъй я подадох (поемата), подписана просто: Г. Е. П. На 25 март 1860 председателя на комисията, г-н Рангавис, пред многобройна публика, за да оценява представените поеми, като почна от най-слабите. Начело на публиката фигурираха г-н Орфинидис, признан и венчан поет, и Вернардакис, професор на филологията, обата светло-весело и твърдо уверени, че ще получат венецът, или поне паричната награда. За мене, както и за безбройни други зрители, стол, разбира се, немаше. Но когато Рангавис каза: "Най-после имаме една поема, много по-малка от другите и надписана "Арматолос", тогава усетих в себе едно неописано вълнение, каквото никога не съм усещал; тогава никога не би ме познал: бех вън от себе си – явно, че мой беше венецът.

Подробно описвам тези обстоятелства, за да знаят юношите, че чрезмерната радост е поубийствена от скръбта. Нека знаят и това, че не пиша от собствена своя гордост, но за възвишение на народната. Дотолкова ние, българите, сме били ругани и презрени от всите народности, чото време е вече да се опомним. Като четете човек народните ни песни, дето всека хубавица се нарича гъркиня, неволно ще заключим, че клетото самопрезрение е знак на българщината. Време е да се покажем хора между хората. Българското трудолюбие редко се намира в другите народи; то ни е облагородило; то е било, е, и ще бъде наше спасение. Ако е истина, че безделието е майка на всите зла, то тъй също истинно е, че трудът е баща на всите добрини. Какво преимущество могат да имат пред нас другите народности? Като слушал съм всеобщите над българщината ругания, целий живот съм прекарал с мисълта, че не струвам нищо. Тази съща мисъл ме отстранявала от най-високите кръгове на обществото, без които никога не бива знаменит гражданин, нито писател. Верно е, че горделивия никога не прокопсува, но верно е такожде, че и който презира себе си, е самоубийца. Първия грех, разбира се, е по-опасен; но ние, българите, треба да се пазим повече от втория: треба да уповаме на силите си, на трудовете си...”

*

„...Най-после Рангавис каза:

– Изпитателната комисия явява, че тази година тази последня поема я счита за първа и дава венца на "*Арматолос*".

Он не каза и "паричната награда". Защо? Венецът стоеше на великолепно украсена маса пред Рангавис, но он не ме повика да ми го даде пред публиката, както ставаше другите години. Защо? Главната причина е, че не му миришеха на гърцкый звучащите в поемата имена: Стоянка, Неда, Галичка, Пена. Не явих никому радостта си и се оттеглих преди да се разпърсне събранието..."

*

„...После отидох у Рангавис и му явих, че съм съчинителят на "*Арматолос*". Он ме прие много ласкаво и с тържествен глас повика госпожата си и ме препоръча.

– Ви посветихте половината на наградата на каквото и да е благочестиво дело.

– Да! тѣй писах и не се отрицам.

– Тая щедрост много Ви препоръчва, а другата половина?

Тоя странен въпрос ме учуди.

– За другата половина – прибави он – Ви не писахте ничто.

– Другата половина треба за мен: не съм богат.

Видно беше, че отговорът не му се ареса и он замълча...

– От каква сте възраст?

– 30 годишен.

– От каква сте народност?

– Българин.

– Не е можно българин да има черни коси и черни очи.

На това не отговорих, но приковах очите си в неговите. Он наведе своите.

Рангавис онеме. Разговорът стана несносен и се оттеглих. След три дена ме повикаха университетските власти. Първий въпрос беше:

– От каква сте народност?

– Българин.

Замълчах.

Можете ли изусти неколко стиха на "*Арматолос*"?

– Всичките, ако щете – и почнах да изустявам.

– Стига! – ми казаха.

– Но с това не можете се увери, че стихотворението е собствено мое: аз и чужди стихотворения изустявам. За да се уверите, дайте ми тема, каквато щете, и върху нея да сложа няколко стихове.

Останаха смаяни. Те беха напълно уверени, че стихотворението не може да [не?]бъде мое.

– Искаш ли да те пратим в Оксфорд или в Берлин да се учиш на общий счет?

... Узнах, че целта им беше да ме посвятят на гърцка служба, и казах:

– Нужда велика е да ида у дома си.

Встана ректора и ми подаде лаврата, от която висеха свилени кардели с краските на елинското знаме, и ми преброя 500 драхми.

– Другите 500 – каза он,– съгласно с Вашето писмо, ги подарихме на един твърде беден студент на богасловието.

– Добре сте направили, дето не сте позволили да позная този богослов; ще се срещаме тука всеки ден с него и ще се срамуваме друг от друга...”

*

...След няколко месеца наистина бедността пак ме посети. Но като бех напълно уверен, че чрез ново некое стихотворение ще добия пари, бедността не ме плашеше толко, колкото общата против мене умраза на атиняните, която от ден на ден се увеличаваше. Те ме обичаха много и много повече от сина и брата, докле се надеваха, че в сърцето си ще дам место на гърцките идеи, на елинский дух, но като видеха, че аз обичам народността си повече от живота си, всички, както по условию, ме изоставиха; никой мой приятел, ни съученик, ни съотечественик не ме поздравяваше. Един само Яким Сапунджиев остана ми верен. С него често се разговаряхме за отечество...”

*

Един ден дяконът на Руската, в Атина, църква, с много нажален тон ми каза:

– [Погинаха в Цариградските тъмници](#) братия Миладинови и ... може би отровени. Това четох днес в "Дунавский лебед".

Останах как статуя недвижим и безответен, но сърцето ми кълнеше гърцкото духовенство.

Прибрах вещите си. Поемата *Скендербег* оставих на г-на И. Сапунджиев, го молих да я подаде на комисията не по-късно от 13 февруари и търгнах с твърдо решение да гина или да отмъстя за Миладинови.

Цялата *Автобиография* можете да намерите тук:

<http://www.promacedonia.org/gp/avtob-index.html>